

PRIZADEVANJA ZA IZOBRAZBO MED SLOVENSKIMI IZSELJENCI V ARGENTINI

Avgust Horvat

PREDVOJNI IZSELJENCI

Ob prelomu stoletja se je začelo naseljevanje Slovencev v Argentini. Nekateri menijo, da že prej, okrog leta 1878, ko se je iz takratne Avstrije naselilo 200 družin, med njimi naj bi bilo 50 slovenskih iz goriške okolice, večinoma kmetje in nekaj obrtnikov. Naselili so se v pokrajinah Formosa, Entre Rios in severnem delu Buenos Airesa. Pozneje je letnico 1878 izseljenski duhovnik Janez Hladnik, ki je prišel v Argentino leta 1936, ovrigel in na podlagi razgovorov, ki jih je imel ob obiskih teh izseljencev, ugotovil, da se je naseljevanje začelo že po letu 1880 ali še pozneje. Prišli so z avstrijskim potnim listom in so veljali za Avstrijce, vendar pa so jih priimki, čeprav popačeni, izdajali, da so Slovenci. To potrjuje tudi podatek, da je samo v kraju Cerrito bilo v letih 1892-1901 šest članov Mohorjeve družbe in naročenih na njene publikacije.¹

V drugi skupini izseljencev, ki so jo življenjske razmere privabile v Argentino, je bilo pet intelektualcev. Prvi med njimi je bil študent tehnike in poznejši znanstvenik in humanist Janez Benigar, ki je prispel v Argentino leta 1908. Le malo časa je ostal v prestolnici Buenos Aires. Prijatelj, ki je sicer prišel pozneje, mu je preskrbel zaposlitev pri namakalnih napravah na robu pampske ravnine in tako je odšel na jug.² Ostal je na jugu in se ustalil med Indijanci, Araukvanci, ob vznožju andskega

¹ Veronika Kremžar-Rožančeva, "Zapiski k naselitvi Slovencev v Argentini", *Meddobje* 3-4, 1990, str. 259-272.

² Irene Mislej, *Janez Benigar, Izbrano gradivo*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1988, str. 101.

pogorja. Ostal je nekako osamljen od ostalih intelektualcev in se posvetil etnološkemu in jezikovnemu študiju tega indijskega plemena, dokler ni v dvajsetih letih odkril njegovo bivališče salezijanski misijonar Slovenec Ludvik Pernišek.³ Za svoje znanstveno delo je prejel viska priznanja in bil imenovan za člana Narodne akademije za zgodovino. Njegovo delo za pravice Indijancev je včasih naletelo na nezumevanje vladnih organov, a je vztrajal in nadaljeval začeto delo.

Kot se je Benigar posvetil študiju in delovanju med Indijanci za njihove pravice, so se ostali intelektualci njegove skupine zaposlili pri gradnji železnic, vojaškem geografskem inštitutu in drugod. Imeli so se za Jugoslovane, navzeli so se ideje in miselnosti, ki je bila takrat aktualna med Slovenci, ki so živeli v mejah takratne Avstroogrske monarhije. Ustanovili so podružnico Jugoslovanske narodne odbrane⁴, ki je imela središče v Čilu, dokler ni po prizadevanjih arhitekta Viktorja Sulčiča, ki je prišel v Argentino v dvajsetih letih, dosegla samostojne organizacijske oblike in ostala pri življenju do konca druge svetovne vojne.

Po letu 1922 se je pričelo naslednje naseljevanje Slovencev v Argentini. Prihajali so iz Slovenskega primorja zaradi fašističnega preganjanja. Niso prihajali samo posamezniki, ampak tudi družine, nekatere z majhnimi otroki. To naseljevanje je trajalo nekaj let z italijanskim potnim listom in popačenimi priimki. V novi deželi so bili predstavljeni kot Italijani, a v zasebnem življenju so se čutili Slovence z bolečino, ker so zaradi narodne zavesti morali zapustiti rojstni kraj in deželo. Idejno so bili precej razcepljeni, imeli so več organizacij in glasil, ki pa so imela krajše življenje ali izhajanje. V glavnem so se naselili v Buenos Airesu in okolici, le redki so izbrali naselitev v notranjosti dežele. Med njimi je bilo več intelektualcev, eden najbolj vidnih in aktivnih pa je bil arhitekt Viktor Sulčič, ki se ni uveljavil samo v svojem poklicu, ampak tudi kot pesnik in pisatelj v španščini in slikar. Po drugi svetovni vojni se je ta skupnost sporazumela in so ustanovili skupno organizacijo Vzajemno podporno društvo Triglav, ki se je uspešno deluje in vključuje mlade četrte generacije.

³ Istotam. Pri tem ostane nerešeno vprašanje, če se je čutil Slovenca. O sebi je rekel, da je po starših Slovenec, po rojstnem kraju in šolanju pa Hrvat (Istotam, str. 99). Iz tega se lahko sklepa, da se je čutil samo slovenskega porekla, po narodnosti pa Hrvata. Pogovorni jezik v družini je bil hrvaški, tudi dopisovanje je bilo v hrvaščini. Hrvati ga imajo za hrvaškega humanista.

⁴ Irene Mislej, op. cit., str. 121.

Ko je svetovna gospodarska kriza v letih 1929-1933 močno prizadela takratno Jugoslavijo in tako tudi Slovenijo, se je več Slovencev iz različnih krajev Slovenije odločilo za naselitev v Argentini. Prihajali so z jugoslovanskim potnim listom in s tem bili predstavljeni deželi kot Jugoslovani.

Poleg prizadevanj za življenjski obstanek tudi starši predvojnih izseljencev niso pozabili na izobrazbo svojih sinov in hčera. V večini družin so jim posredovali slovensko govorilo brez ovir do osnovnošolske obveznosti. Nastopile pa so težave z vstopom v osnovno šolo. Če otrok ni dobro obvladal španščine, je ravnateljica ali ravnatelj poklical starše in jim prepovedal v družini govoriti slovensko. Začel je še močnejše funkcionirati topilni lonec in pospeševati asimilacijo. Pod pritiskom šole, podobno kot pod italijansko okupacijo, je bila slovenščina kot pogovorni jezik z otroki izrinjena iz družine, ostala je samo še pogovorni jezik odraslih. Če srečaš intelektualca, ki je kot otrok doživel ta pritisk, obžaluje, da se ni smel naučiti govorice staršev. S prihodom slovenskih šolskih sester v Argentino leta 1933 so te ustanovile slovensko šolo, a je bila kmalu prepovedana, kljub temu pa prizadevnost za materinščino ni popustila in so ustanovili sobotne slovenske jezikovne tečaje ali šole, ki delujejo vse do naših dni.

Ta predvojna izseljenska skupnost je dala deželi naselitve številne intelektualce. Med njimi so inženirji različnih smeri, arhitekti, odvetniki, zdravniki in drugi poklici. Številni so univerzitetni profesorji na državnih in privatnih univerzah, odborniki poklicnih organizacij, gospodarski strokovnjaki, meteorologi in na vodilnih mestih v zasebnih podjetjih. Sodelujejo tudi v političnem življenju. Strokovnjak slovenskega porekla je bil svoj čas tajnik za energetiko v ministrstvu za ekonomijo. V naših dneh se vključuje že v višješolske in univerzitetne študije četrta generacija. Številni v razgovoru v španščini, če govorijo s Slovencem, ne pozabijo omeniti, da je njihov praded bil tudi Slovenec.

PRIZADEVANJA ZA INTELEKTUALNI NARAŠČAJ MED POLITIČNO EMIGRACIJO

V letih 1947-1952 se je naselilo v Argentini približno 5300 političnih emigrantov, posamezniki in družine, ki so zapustili Slovenijo v maju 1945 zaradi dejstva, da so zmagoviti zavezniki izročili oblast revolucionarni Komunistični partiji.

Med temi izseljenci je bilo nad 150 intelektualcev laikov in približno 70 duhovnikov. Duhovniki pri namestitvah na različnih župnijah in redovnih skupnostih niso imeli večjih težav, ker je večina obredov bila v latinščini, jezika dežele pa so se sorazmerno hitro privadili. Težje je bilo z laiki, ker jim niso priznali diplom, izjemvši v privatnih podjetjih, če so potrebovali strokovnjake iste stroke. Maloštevilni, ki so vsaj nekoliko obvladali španščino, so s priporočili dobili zaposlitev v pisarnah Ministrstva za javna dela, drugi v tovarnah kot delavci, veliko pa tudi kot težaki pri javnih delih. Le postopoma so dosegli boljšo zaposlitev predvsem v intelektualnem delu.

Ker je med intelektualci, laiki in duhovniki, obstajala močna težnja, da se novo naseljena skupnost ohrani slovenska, sicer adaptirana, a ne asimilirana v okolje, so začeli z aktivnim organizacijskim in intelektualnim delovanjem. Cilj je bil ustanoviti Slovenijo v malem.

Posebne težave so imeli dijaki, ki so končali srednjo šolo v begunskih taboriščih ali tisti, ki so bili še v različnih razredih gimnazije. Prvi so, če so se hoteli vpisati na univerze ali visoke šole, morali narediti precej dodatnih izpitov, prav tako oni, ki so hoteli nadaljevati in končati srednjo šolo. Izpiti so bili zelo zahtevni, a se jih večina ni ustrašila. Manj težav je bilo za vpis v osnovno šolo, ker so se otroci precej hitro privadili jezika in njihovo znanje, razen jezika, zemljepisa in zgodovine dežele, je prekašalo raven šol v deželi.

Takoj ob prihodu v deželo je bilo očitno, da so samo solidni obrtniki, dobra srednješolska, visokošolska in univerzitetna izobrazba predpogoj za napredek in boljši zaslužek. Starši so se tega zavedali in pomagali svojim otrokom na poti do tega cilja. Namen tega sestavka pa je prikazati približno število visokošolskih diplomantov v 48 letih življenja v deželi ob Srebrni reki.

Razpredelnica I.: Univerzitetni diplomanti prve generacije⁵

Obdobje	moški	ženske	skupaj
1948-1950	5	-	5
1951-1955	31	-	31
1956-1960	16	1	17
1961-1965	28	3	31
1966-1970	21	3	24
1971-1975	6	1	7
1976-1980	1	-	1
1981-1985	1	-	1
1986-1990	-	-	-
1991-1996	-	1	1
skupaj	109	9	118

Vsi diplomirani do leta 1955 so teologi, ki so študirali in končali študije na slovenski Teološki fakulteti, ki je bila vzporednica ljubljanske in kot taka priznana od Kongregacije za študije pri Svetem sedežu. Nekateri so začeli teološke študije že v domovini, drugi v begunstvu ali že v deželi naseljitve. V letu 1956 je po šestletnem študiju diplomiral prvi laik, po poklicu računovodja. Do leta 1960 so med diplomiranimi prevladovali teologi, potem pa se je za več laikov, ki so se v glavnem odločili za tehnične poklice, med njimi gradbeni, kemični, strojni in agronomski inženirji, poleg teh še diplomanti iz filozofije, farmacije, psihopedagogije, računovodstva, administracije podjetij, arhitekti in geologi. Po letu 1960 so med diplomiranimi tudi pripadnice ženskega spola, ki so diplomirale iz farmacije, biokemije, kemije, psihologije, zdravnice in zobozdravnice, profesorice literature in tujih jezikov. Po letu 1970 se število diplomantov iz prve generacije znatno zmanjša in praktično konča v letu 1975. Leta 1985 je še diplomiral odvetnik, leta 1996 pa zdravnica.

Pri tem pregledu diplomantov se postavi vprašanje, zakaj je med njimi tako majhno število pripadnic ženskega spola. Že pri srednješolskem študiju se jih je mnogo odločilo za pedagoško smer in so potem po dveletnem tečaju postale učiteljice, druge so končale srednjo trgovsko šolo in se zaposlile kot uradnice v knjigovodstvu, nekatere so izbrale pomožne poklice v zdravstvu s potrebno specializaci-

⁵ Podatki so zbrani iz tednika *Svobodna Slovenija*, rubrika Osebnosti.

jo. Ostale, ki so končale srednjo šolo v domovini ali v taboriščih, v glavnem učiteljice, pa so se zaposlile v tekstilni industriji in bile prve učiteljice v krajevnih osnovnošolskih tečajih, kjer so vodile ali pomagale pri splošnem prosvetnem delovanju. Nekatere so še vedno aktivne.

Visokošolski diplomanti iz prve generacije so maloštevilni. Dijaki, v kolikor niso končali študija na srednjih tehničnih šolah in se potem zaposlili, so dali prednost univerzitetnemu študiju, dijakinje, kot že omenjeno, pa so v večini primerih končale s srednješolsko izobrazbo.

Razpredelnica II.: Visokošolski diplomanti prve generacije

Obdobje	moški	ženske	skupaj
1956-1960	2	-	2
1966-1970	1	3	4
1971-1975	2	-	2
1976-1980	1	-	1
1981-1985	-	1	1
Skupaj	6	4	10

Moški so si izbrali poklic srednješolskega profesorja zgodovine, ekonomije in telesne vzgoje, eden pa se je odločil za časnikarja; ženske so postale profesorice diferencialne vzgoje, klavirja in literature.

Dijaki in dijakinje druge generacije niso imeli večjih težav pri vpisu na državne ali privatne univerze, ker so končali srednješolsko izobrazbo v deželi rojstva, izjemvši v obdobjih, ko so bili na državnih univerzah uvedeni sprejemni izpiti, ki so bili včasih z ozirom na število kandidatov zelo zahtevni. Na privatnih univerzah ni bilo tako zahtevnih sprejemnih izpitov ali jih sploh ni bilo, bile pa so še šolnine, ki so v nekaterih primerih visoke in jih študent kljub zaposlitvi sam ni zmozel in jih tudi dandanes ne zmore brez finančne pomoči staršev ali bratov, če so zaposleni.

Razpredelnica III.: Univerzitetni diplomanti druge generacije

Obdobje	moški	ženske	skupaj
1970-1975	23	16	39
1976-1980	41	33	74
1981-1985	47	37	84
1986-1990	53	37	88
1991-1996	63	36	99
Skupaj	227	157	384

Značilno za drugo generacijo univerzitetnih diplomantov slovenskega rodu je številna prisotnost ženskega spola. Precejšnje število dijakinj se je odločilo za univerzitetni študij, čeprav ob delu, in se niso zadovoljile s srednješolsko ali višješolsko izobrazbo. Največ se jih je odločilo za zdravstvo, in sicer zdravnice in kine-sologinje ter zobozdravnice, sledi računovodstvo, osem za arhitekturo, enako števi-lo za inženirke agronomije in pet za odvetniški poklic.

Pri moškem spolu je 22 diplomirancev izbralo teologijo, ena četrtna različ-ne tehnične poklice, med njimi prevladujejo električni, elektronski, strojni inženirji in inženirji agronomije. Številno so zastopani računovodje, zdravniki in odvetniki. Pri moških študentih druge generacije opazamo tudi osip. So primeri, da študent po treh letih zapusti študij iz različnih razlogov. Nekateri ga ne zmorejo več ob delu, drugi imajo dober zaslužek in menijo, da jim nadaljnja izobrazba ni potrebna, neka-teri zaposleni v podjetju družine pričakujejo, da bodo imeli vodilno mesto brez nadaljnjega truda, so pa tudi primeri, da se med študijem poročijo in zaradi družin-skih obveznosti ne morejo več nadaljevati študija. Številni se zaradi te odločitve kesajo, posebej še oni, ki jih je na delovnem mestu nadomestil tehnik ali strokov-njak s končano poklicno izobrazbo.

Visokošolski študij, ne univerzitetni tretje stopnje, je namenjen izobrazbi in vzgoji srednješolskih profesorjev. Zaradi važnosti tega poklica, tudi z verskega vi-dika, je veliko tozadevnih zavodov pod vodstvom različnih redovnih skupnosti. Država priznava in tolerira te zavode, ker državni ne morejo sprejeti vseh kandida-tov, obenem pa jih kvaliteta študija na privatnih zavodih prekaša in pri iskanju za-poslitve je to velikega pomena. Ker število diplomantov presega dejanske možnosti

zaposlitve, se nekateri potem zaposlijo v drugih poklicnih panogah. Zaradi nizkih zaslužkov se srednješolski profesor ne more preživljati samo z eno službo, zato mora iskati zaposlitev še na drugem zavodu, kar je dovoljeno, kljub temu pa imajo nekateri še tretjo zaposlitev, kar pa že škoduje zahtevam pouka.

Razpredelnica IV.: Visokošolski diplomanti druge generacije

Obdobje	moški	ženske	skupaj
1970-1975	2	8	10
1976-1980	3	13	16
1981-1985	-	24	24
1986-1990	3	19	22
1991-1996	4	22	26
Skupaj	12	86	98

Med diplomiranimi prevladuje ženski spol. Zastopani so vsi predmeti srednješolskega pouka, a prevladujejo profesorice telesne vzgoje, zemljepisa, zgodovine, risanja, matematike in fizike. Večina profesorice risanja se potem specializira na akademijah za likovno umetnost. Dosedaj so se v skupnosti predstavile štiri s skupinsko razstavo, tri so razstavljale tudi v Sloveniji, dve že večkrat. Med moškimi diplomiranci pa je polovico profesorjev telesne vzgoje, drugi pa so profesorji literature, vzgojeslovja in zemljepisa.

Od intelektualcev, ki so končali študij v domovini ali Evropi, sta dva dosegla mesto dekana, eden na filozofski, drugi pa na naravoslovni fakulteti. Oba sta že upokojena. Drugi intelektualci prve generacije pa so se posvetili intelektualnemu delu v skupnosti, predvsem v Slovenski kulturni akciji in krajevnih središčih, nekateri so se posvetili tudi političnemu delovanju. Pri intelektualnem delu izstopajo Ruda Jurčec kot esejist in večletni predsednik Slovenske kulturne akcije, Tine Debeljak st. kot literat, prevajalec in predsednik Slovenske kulturne akcije in Ladislav Lenček kot organizator in vztrajni iskalec gmotnih sredstev za potrebe kulturnega delovanja. Njemu gre zasluga za pritegnitev mladih druge generacije k delu v Slovenski kulturni akciji.

Izmed diplomantov prve generacije trije duhovniki predavajo na teološki fakulteti Katoliške univerze oziroma El Salvador. Poleg tega so štirje duhovniki škofovi vikarji, trije generalni. Naslov doktorja znanosti so iz prve generacije dosegli trije duhovniki in en laik iz naravoslovja, ki so končali študij že v Sloveniji oziroma v begunstvu. Poleg teh je iz prve generacije doseglo naslov doktorja znanosti še sedem duhovnikov in sedem iz drugih poklicev, ki so končali študij v Argentini. Med diplomanti druge generacije je doseglo naslov doktorja znanosti sedem moških in ena ženska. Iz te generacije predava na državnih in privatnih univerzah osem docentov oziroma asistentov. Številni so na vodilnih položajih v privatnih podjetjih.

Razpredelnica V.: Poklicne skupine diplomantov obeh generacij

Poklicna skupina	moški	ženske	skupaj	%
arhitektura	18	12	30	4,91
astronomija	1	-	1	0,02
družbene vede	90	50	140	22,95
filozofija	2	3	5	0,81
informatika	4	9	13	2,14
izobraževanje in vzgoja	12	106	118	19,51
kemija	6	4	10	1,63
tehnika	90	8	98	16,06
teologija	86	-	86	14,09
zdravstvo	46	63	109	17,87
skupaj	355	255	610	100,00

PRISOTNOST V SKUPNOSTI

Številni diplomanti prve generacije, ki so diplomirali v Argentini, so se vključili v kulturno in prosvetno delovanje v krajevnih središčih, deloma sodelujejo tudi pri Slovenski kulturni akciji. Velika pomanjkljivost pa je v dejstvu, da je bolj malo njihovih prispevkov v publikacijah skupnosti.

Druga generacija je nekoliko manj udeležena v krajevnih središčih in drugih ustanovah skupnosti, vendar nekateri sodelujejo tudi pri Slovenski kulturni akciji s svojimi sestavki. Dejansko bi moral biti njihov prispevek večji, a so preveč zapo-

sleni s poklicnim delom, nekateri si prizadevajo za uveljavitev v okolju, v katerem živijo. Glavna ovira za njihovo večje sodelovanje v skupnosti in s skupnostjo je neorganiziranost. Pred drugo svetovno vojno je obstajalo v Sloveniji Slovensko katoliško akademsko starešinstvo, ki naj bi povežalo univerzitetne izobražence katoliškega svetovnega nazora. V naših dneh je to v Sloveniji Društvo katoliških izobražencev. Ta organizacija nikoli ni zajela vseh ali večine izobražencev, ampak samo določeno "elito". To je bila njena velika pomanjkljivost. Tudi v emigraciji se je ohranil stari način delovanja in organizacije, v začetku so jo vodili nekateri diplomirani v domovini. Ko so vodstvo prevzeli mlajši, diplomirani v deželi naselitve, so skušali obdržati vpeljani način dela in organizacije. Ta pa se v novih razmerah ni obnesel. Velika večina mladih ni bila povabljen v organizacijo in k sodelovanju. Kljub približno 700 univerzitetnih in višješolskih diplomantov je zaradi neaktivnosti in neprimerne načina delovanja prenehala obstajati in je tako zaključila svoje neizpolnjeno poslanstvo. Vodilni niso bili pripravljeni postaviti organizacijo na širšo osnovo in pritegniti v vodstvo tudi mlajše. Težko pa je ugotoviti, v kolikšni meri so mladi slovenskega porekla – kot take se jih čuti večina – soudeleženi v poklicnih organizacijah v okolju.

Na univerzah in višjih šolah so zdaj mladi iz tretje generacije, čez nekaj let bodo prvi že diplomirali. V kolikor so iz družin druge generacije, v katerih je pogovorni jezik slovenščina in so obiskovali slovenske šolske tečaje, obvladajo tudi pogovorno slovenščino, a slovenska pismenost zelo peša ali pa je odsotna. Veliko vprašanje je tudi, ali bodo takrat ko bodo zaposleni in nastopali kot poklicni strokovnjaki, priznavali, da so slovenskega porekla, da je bil njihov praded Slovenec. To pa je predvsem odvisno od narodne vzgoje v družinah, šolskih tečajih, krajevnih središčih in v skupnosti na splošno.

RESUMEN

ESFUERZOS PARA EDUCACIÓN ENTRE LOS ESLOVENOS EN ARGENTINA

Avrust Horvat

En general y en todos los países de inmigración los emigrantes, si no tienen los contratos previos, deben aceptar los trabajos ofrecidos, si quieren sobrevivir. Gradualmente consiguen trabajos mejores, especialmente cuando los empleadores reconocen sus capacidades técnicas e intelectuales, como también mejor conocimiento del idioma. Por ésta experiencia lo pasaron también los emigrantes en Argentina, llegados en el país entre las dos guerras mundiales y después de segunda guerra mundial.

Los padres por su experiencia propia no quieren que sus hijos empielen su carrera laboral en el escalon más bajo existente, y por ésta razón se preocupan que estudien, que sean buenos artesanos, técnicos y profesionales universitarios y de otros estudios superiores. Los emigrantes eslovenos en Argentina tomaron la educación de sus hijos como una obligación muy seria y responsable. Les ayudaron y ayudan que se capaciten para su vida profesional e intelectual.

Como lo demuestran los datos estadísticos de los graduados en las universidades e institutos superiores, entre los emigrantes de posguerra, se consiguieron resultados muy positivos y muchos hijos e hijas de emigrantes eslovenos en la Argentina ocupan en la vida productiva e intelectual del país puestos de relevancia.

SUMMARY

**EDUCATIONAL ENDEAVOURS AMONG SLOVENE
EMIGRANTS IN ARGENTINA***Avgust Horvat*

Generally and in all immigrant countries, immigrants have to – if they do not have previous contracts – accept the offered jobs if they want to survive. In time they usually achieve better positions, especially when their superiors are ready to recognize their intellectual and technical capabilities as well as their knowledge of the (new) language. Immigrants to Argentina who arrived in periods before and after the second world war, had a similar experience. Due to their own experience, parents do not want their children to start at the lowest point of their professional and social career. Therefore they provide them the best possibilities to finish their studies, to become successful artists, technicians, professionals.

Slovene immigrants in Argentina felt great responsibility in this respect, so they took the education of their children very seriously and helped them as much as possible. Statistics of graduates at various universities and superior schools show that among the children of the post-war immigrants from Slovenia results are extremely positive and many of them have achieved important positions in Argentinian intellectual and productive sphere.